

HOIVA KRIISIYTYY POHJOISMAISSA

Teppo Kröger: *YTT, yhteiskuntapolitiikan professori, Jyväskylän yliopisto*

Hansen, Lise Lotte & Dahl, Hanne Marlene & Horn, Laura (toim.) *A Care Crisis in the Nordic Welfare State? Care Work, Gender Equality and Welfare State Sustainability.* Policy Press, Bristol. 2022, x + 207 s.

Tanskalaisten Lise Lotte Hansenin, Hanne Marlene Dahlin ja Laura Hornin toimittama teos ”A Care Crisis in the Nordic Welfare State?” tarjoaa katsauksen pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden hoivapolitiikkaan ja sen kasvaviin vaikeuksiin. Kirja käsittelee hoivan ongelmia Tanskan lisäksi Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa, ja se käsittelee vanhushoivan lisäksi lasten päivähoitoa ja sairaanhoitoa. Kirjan kirjoittajissa on mukana myös suomalaisia hoivatutkijoita. Pohjoismaita käytetään kirjassa kriittisenä tapauksena: jos hoivan havaitaan kriisiytyneen jopa nais- ja hoivaystävällisessä Pohjolassa, saman voidaan olettaa tapahtuneen myös epäpohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa.

Teoksen aloittavat toimittajien johdantoluku sekä heidän kaksi lukuaan hoivakriisin käsitteestä, jotka luovat pohjan kirjan seuraaville luvuille. Hoivakriisin käsitteessä pohditaan hoivan tarpeen ja saatavilla olevien resurssien epätasapainoa, mutta korostetaan, että kyse ei ole pelkästään resurssista, vaan myös hoivan laatuongelmista ja hoivatyön kriisiytyneistä työolosuhteista. Uusliberalismilla ja New Public Managementilla

(NPM) nähdään olleen oma osuutensa hoivan kriisiytymisessä, mutta kirjassa varoitetaan näiden käyttämisestä helpoina yksinomaisina selityksinä nykypäivän ongelmille.

Kirjassa on Suomesta kaksi lukua, jotka keskittyvät yhtäältä hoivan ekonomisoitumiseen ja teknologisoitumiseen sekä toisaalta managerialismiin hoivassa. Anne Kovalainen painottaa omassa luvussaan, että hoivan etiikka, politiikka, talous ja teknologia ovat kiinteästi sidoksissa toisiinsa ja että niiden keskinäisyhteydet tulisi ottaa paremmin huomioon sekä tutkimuksessa että politiikan teossa. Suomessa hoivan puutteet ja kriisi näyttävät vakavampina kuin muissa Pohjoismaissa, ja omassa luvussaan Hanna-Kaisa Hoppania, Antero Olakivi, Minna Zechner ja Lena Näre osoittavat, miten Suomessa hoivan ongelmiin esitetty vakioehdotus, hoivatyön johtamisen kehittäminen, on epäonnistunut hoivakriisin ratkaisemisessa. Luvusta löytyy myös kirjan napakoin määritelmä hoivakriisille: ”tilanne, jossa [vanhus]hoiva on saavuttanut kriittisen vaiheen hoivan laadun suhteen, mihin liittyy yleinen huolestuminen myös hoivatyön laadusta ja olosuhteista” (emt. 100).

Yksi kirjan luvuista tulee Ruotsista, ja siinä Anneli Stranz analysoi hoivatyön työolosuhteiden ongelmia. Hän havaitsee, että alan työntekijöiden on vaikea tulla toimeen palkallaan ja että alhaiset henkilöstömitoitukset ja resurssien puute heijastavat hoivatyön yleistä aliarvostusta. Birgitte Ljunggrenin luku keskittyy puolestaan lasten päivähoiton laadun parantamiseen Norjassa. Maan hallitus on ottanut käyttöön alan osaa-

misen kehittämiseen tähtäviä ohjelmia, mutta ne ovat johtaneet ristiriitaisiin tuloksiin, kuten työn tehostamiseen ja työpaineen kasvuun, jotka ovat heikentäneet henkilökunnan hyvinvointia.

Kaksi kirjan luvuista kuvaa hoivatyön arkipäivää Tanskassa, toinen lasten päivähoidossa ja toinen sairaalatyössä. Päivähoidosta kertova Steen Baagøe Nielsenin luku keskittyy alan ammatillistamiseen. Ammatillistaminen osoittautuu kaksiteräiseksi miekaksi: jos – ja yhä enemmän, kun – ammatillistaminen ymmärretään vakiintuneiden näyttöön perustuvien käytäntöjen soveltamisena, se voi johtaa ammatillisten autonomian vähenemiseen. Carsten Juul Jensenin ja Steen Baagøe Nielsenin luku käsittelee puolestaan terveydenhuoltotyötä, mutta siinä näkyy samankaltaisia NPM-perustaisia jännitteitä. Potilaslähtöisyyden nimissä terveydenhuollon ammattilaisille asetetaan yhä suurempia vaatimuksia. Nämä odotukset perustuvat hoitoalan sukupuolittuneisiin merkityksiin, kohdistuvat yksittäisiin hoitajiin ja heidän kykyihinsä ja siten hämärtävät näkyvistä hoivakriisin laajemman organisaatio- ja politiikkatason perustan.

Lise Lotte Hansenin ja Hanne Marlene Dahlin yhteenvetoluku tiivistää kirjan keskustelut. He päättävät, että Pohjoismaissa on todellinen hoivakriisi, joka herättää vakavaa huolta myös sukupuolten tasa-arvosta ja pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden kestävydestä. He kuitenkin korostavat, että kriisi on hyvin epätasainen ja ilmenee eri tavoin hoivan eri sektoreilla ja eri Pohjoismaissa. Kirja viimeisteltiin koronapandemian aikana, minkä johdosta siihen

on liitetty vielä Laura Hornin, Carsten Juul Jensenin ja Birgitte Ljunggrenin jälkikirjoitus, jossa pohditaan pandemian vaikutuksia.

Kirja noudattaa pohjoismaisen feministisen hoivatutkimuksen perinnettä siinä, että se keskittyy ennen kaikkea hoivatyöhön ja sen ongelmiin. Hoivatyöntekijöistä ylivoimaisesti suurin osa on naisia, joten alan aliarvostus, palkkauksen ja työolosuhteiden kriisiytyminen ovat sukupuolittuneita ja kohdentuvat ennen kaikkea naisiin. Tätä näkökulmaa hyödynnetään kirjan eri luvuissa tehokkaasti. Kyseisen tutkimusperinteen mukaisesti muut hoivan osapuolet jäävät analyysissa samaan aikaan kuitenkin toissijaisiksi. Omaishoitajat ja heidän vaikeutensa mainitaan kirjassa lyhyesti, kuitenkin syventymättä heidän tilanteeseensa. Hoivan tarvitsijoiden näkökulma jää kirjassa lähes kokonaan käsittelemättä. Hoivan kriisi näyttäytyy vain ja nimenomaan hoivatyön kriisinä. Tämä näkökulman rajausta on ymmärrettävää mutta samaan aikaan jossain määrin harmillista – myös sukupuolinäkökulmasta, sillä ovathan naiset voimakkaasti yliedustettuina paitsi hoivatyöntekijöissä, myös omaishoitajissa sekä hoivapalvelujen käyttäjissä. Myös nämä ryhmät kokevat hoivakriisin ja sen seuraukset arjessaan, joten heidän näkökulmiensa ottaminen mukaan kirjaan olisi rikastuttanut hoivakriisistä rakentuvaa kuvaa. Islantia ja sen tilannetta ei kirjassa myöskään lainkaan käsitellä, joten kirja ei otsikostaan huolimatta kata kaikkia Pohjoismaita.

Teos on silti tällaisenaankin merkittävä: se osoittaa havainnollisesti hoivakriisin saapuneen Pohjolaan. Ongelmat ovat

samantapaisia hoivan eri alueilla, mutta toisaalta eri kontekstit tuovat ilmiöihin ominaispiirteitään ja eroavaisuuksiaan niin eri Pohjoismaiden välillä kuin niiden sisälläkin. Hoivatyön olosuhteet vaikuttavat yleisesti ottaen olevan joka tapauksessa kurjistumassa. Kirjan kirjoittajat haastavat yleisessä keskustelussa tavanomaisen käsityksen hoivakriisistä tilapäisenä häiriönä, korostaen sen potentiaalia muuttua pysyväksi ja pitkäkestoiseksi tilaksi. Jos näin pääsee käymään, hoivakriisi kyseenalaistaa kirjoittajien mukaan koko pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin kestävyuden ja tulevaisuuden.

Kirja on myös teoreettisesti tärkeä avaus esitellessään hoivakriisi-termin pohjoismaisessa kontekstissa ja liittäessään

sen käsittelyn yleiseen hyvinvointivaltiotutkimukseen ja erityisesti sen sisällä käytyyn keskusteluun uusliberalismista ja NPM:stä. Hoivakriisin käsittely yhdistetään kirjassa myös esimerkiksi Nancy Fraserin ja Arlie Russell Hochschildin teoretisointeihin. Hoiva näytetään kirjassa keskeisenä kysymyksenä koko pohjoismaisen hyvinvointimallin tulevaisuudelle. Kaiken kaikkiaan kyseessä on hyvin kirjoitettu ja toimitettu tutkimusjulkaisu, jonka lukeminen avaa uusia – osin hälyttäviä – näköaloja niin hoivatutkijoille kuin muillekin pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden muutoksesta kiinnostuneille.